

УДК 368 (466)(043.1)

О. В. Крухмаль,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський державний університет, м. Суми
А. Ю. Васильчук,
студентка 5-го курсу, напрям підготовки «Фінанси, банківська справа та страхування»
(спеціалізація «Банківська справа»), Сумський державний університет, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКАМИ УКРАЇНИ

O. V. Kruhmal,
candidate of economic sciences, associate professor of the department of finance, banking and
insurance, «Sumy State University», Sumy
A. Y. Vasylchuk,
the student of 5 course, the specialty «Finance,
banking and insurance» (specialization «Banking»), «Sumy State University», Sumy

FEATURES OF FORMATION OF UKRAINE CREDIT POLICY

У статті визначено особливості формування кредитної політики та її значення в діяльності банків України. Проаналізовано основні тенденції розвитку кредитної діяльності банків України протягом 2012-2017 років за такими основними показниками: обсяги кредитних портфелів, процентні ставки за кредитами, обсяги активів та сформованих за ними резервів, питома вага проблемних кредитів. Було проведено порівняльний аналіз особливостей кредитних політик банків з різним капіталом. Визначено зовнішні фактори, що впливають на формування кредитної політики банків.

The article outlines the peculiarities of the formation of credit policy and its importance in the activity of Ukrainian banks. The main tendencies of development of lending activity of Ukrainian banks during the years 2012-2017 are analyzed on the following main indicators: volumes of loan portfolios, interest rates on loans, volumes of assets and their formed reserves, the share of problem loans. A comparative analysis of the peculiarities of credit policies of banks with different capital was conducted. The external factors influencing the formation of credit policy of banks are determined.

Ключові слова: *кредитна політика, активи, резерви, проблемні кредити, процентні ставки за кредитами.*

Keywords: *credit policy, assets, reserves, problem loans, interest rates on loans.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі ефективна кредитна політика банку є основою фінансової стабільності банку. Кредитна політика включає в себе такі складові: управління кредитною діяльністю банку, формування раціонального кредитного портфелю, організацію кредитного процесу. Важлива роль кредитної політики у розвитку банку та забезпеченні фінансової стійкості визначає актуальність теоретичних та практичних

питань, що пов'язані з її формуванням. Також важливим питанням є визначення впливу зовнішніх факторів при формуванні кредитної політики для подальшого її ефективного запровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження кредитної політики банку є поширеними серед зарубіжних та вітчизняних науковців, які визначають особливості її формування та основні положення. Сутність кредитної політики банку розглядали як іноземні науковці, так і вітчизняні, серед яких: Прокопенко І. Ф., Гопін В. І., Соляр В. В., Владичин У. В., В. Буса та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою дослідження є визначення особливостей формування кредитної політики в банках України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економіки неможливий без зростання рівня інвестування у реальний сектор, що підвищує роль банківського кредитування у цьому процесі. Розробка банками відповідної стратегії банківського кредитування необхідна для подальшого економічного зростання держави.

Кредитна політика розробляється банками для здійснення ефективної кредитної діяльності. Зазначений документ являє собою основу проведення кредитних операцій банком зі встановленими регламентами та стандартами. Це система принципів та критеріїв у сфері прийняття рішень щодо кредитної діяльності з подальшою орієнтацією на розвиток економіки країни в цілому.

Дослідження формування кредитної політики банку є досить актуальним, оскільки в Україні процес кредитування знаходиться у стані рецесії, що підтверджується статистично, тому розробка ефективної кредитної політики для банку є запорукою отримання прибутків та розвитку діяльності.

Основною метою формування кредитної політики є визначення апетиту до ризику банку. При розробці зазначеної стратегії необхідно, щоб банк враховував цільовий ринок, можливі ризики при погашенні кредитів. Кожен банк повинен розробляти кредитну політику, що буде визначати цілі при здійсненні банківського кредитування з установленими регламентами та стандартами.

Огляд підходів до визначення кредитної політики банку відображено у таблиці 1.

Таблиця 1.
Огляд підходів до визначення кредитної політики банку

Автор	Визначення	Цілі кредитної політики
Прокопенко І. Ф., Гопін В. І., Соляр В. В. [8, с.211]	стратегія і тактика банку щодо спрямування коштів на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів кредитування;	оптимізація кредитного портфелю банку за рахунок активізації кредитування клієнтів
Владичин У. В. [2]	сукупність факторів, документів та дій, що визначають розвиток банку в галузі кредитування;	визначити основні принципи здійснення кредитного процесу й управління кредитним ризиком у банку
Андрос С. В. [1]	комплекс заходів банку щодо підвищення прибутковості кредитних установ і зниження кредитного ризику	підвищення прибутковості банку за рахунок активізації кредитних операцій
Карбівничий В. І. [5]	сукупність базових принципів та критеріїв прийняття управлінських рішень у сфері кредитної діяльності банку з метою реалізації його кредитного потенціалу та ефективного впливу на економіку країни на різних її рівнях.	формування та оптимізація кредитного потенціалу банку, побудова системи ризик-менеджменту у сфері кредитування, підвищення ефективності кредитних операцій, удосконалення структури органів управління банку
Дзюбановська Н. А. [4]	документ, що визначає основні цілі та напрямки кредитної діяльності банку на перспективу.	визначити основні принципи здійснення кредитного процесу й управління кредитним ризиком у банку
Панова Г. С. [6]	стратегія й тактика по залученню ресурсів на поворотній основі й інвестування їх у частині кредитування клієнтів банку, а в прикладному – детальній план, програма дій щодо кредитування.	створення умов для ефективного розміщення залучених коштів, забезпечення стабільного зростання прибутку банку (в процесі зростання доходів від кредитних операцій і зниження витрат за депозитними операціями, а також витрат на обслуговування кредитів низької якості)

[складено автором на основі 1, 2, 4, 5, 6, 8]

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що кредитна політика являє собою комплекс процедур щодо проведення кредитних операцій. Її розроблення зумовлене тим, що кредитна політика дає можливість планувати, регулювати, раціонально організовувати та контролювати взаємовідносини між клієнтами та банком у сфері розміщення коштів.

Кредитна політика являє собою основу організації кредитної роботи банку відповідно до загальної стратегії його діяльності.

Також важливо зазначити цілі кредитної політики банку, а саме:

- забезпечення підвищення рівня доходності кредитних операцій та акціонерного капіталу банку при мінімальному рівні ризику;
- підтримання оптимального співвідношення джерел залучення і напрямів використання фінансових ресурсів;

- забезпечення фінансової стійкості банку під час проведення кредитної діяльності;
- забезпечення фінансової стійкості банку під час проведення кредитної діяльності.

Основною функцією банків в економіці країни є кредитування клієнтів. Від ефективності проведення кредитних операцій залежить як фінансовий стан окремих позичальників, так і стан економіки в цілому.

Оптимальне значення кредитного портфелю банків становить 60% від активів, що забезпечує 2/3 доходів. Зазначений вид діяльності є найбільш прибутковим, але і найбільш ризиковими операціями банку.

Першочергово, проаналізуємо кредитну активність банків України протягом 2012-2017 років (табл. 2).

Таблиця 2.
Кредитна активність банків України з 01.01.2013 по 01.07.2017, млрд. грн, % [7]

Період	Загальні активи, млрд. грн	Кредити клієнтів, млрд. грн	Коефіцієнт кредитної активності, %
01.01.2013	1127,179	694,381	61,6
01.01.2014	1277,509	799,228	62,6
01.01.2015	1316,718	873,610	66,3
01.01.2016	1252,57	713,974	57,0
01.01.2017	1274,732	566,512	44,4
01.01.2018	1848,333	550,232	29,8

Загальний обсяг активів банків України протягом 2012- липня 2017 року постійно зростає, що було спричинено коливанням валютного курсу. Обсяги наданих кредитів постійно зменшувалися, що було пов'язано з погіршенням фінансового стану позичальників.

Розрахувавши коефіцієнт кредитної активності можна зробити висновок, що протягом 2012-2015 років кредитна діяльність банків мала помірний характер. Після 2015 року зазначений показник почав зменшуватися, що пов'язано із погіршенням фінансового стану позичальників, зниженням рівня економічного розвитку держави, активним очищенням банківської системи.

Протягом 2012-2017 років в кредитному портфелі банків України переважала заборгованість юридичних осіб, що в середньому становила більше 80%. Обсяги кредитів, що були надані юридичним особам до кінця 2014 року збільшувалися, що було пов'язано із підвищенням валютного. З початку 2015 року зазначений показник почав зменшуватися, що пояснювалося очищенням банківської системи, погіршенням якості кредитних портфелів.

Також важливими показниками є питома вага проблемних кредитів, обсяги резервів за активними операціями та рентабельність активів банку, що взаємопов'язані між собою (табл. 3).

Таблиця 3.
Динаміка окремих показників діяльності банків України протягом 2012-2017
(станом на кінець року), %, млрд. грн

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	8,9	7,7	13,5	22,1	24,2	30,3
Резерв за активними операціями, млрд. грн	141,3	131,3	204,9	321,3	330,3	511,9
ROA	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-1,63	-1,32
Результат діяльності, млрд. грн.	4,9	1,4	-52,9	-66,6	496,7	-24,4

[складено автором на основі 7]

ROA з початку 2014 року набув від'ємного значення та до кінця 2016 року не досяг оптимального значення, що становить 1% і вище. Зниження показника рентабельності активів свідчить про погіршення фінансового стану банківської системи, що сприяє підвищенню кредитних ризиків та погіршенню якості кредитних портфелів.

За даними Національного банку України питома вага проблемних кредитів станом на 01.01.2017 року становила 24,2%, що у порівнянні з 2015 роком вдвічі більше. Частка проблемних активів залишається досить високою. До основних причин наявності проблемної заборгованості можна віднести: недостатній нагляд з боку регулятора за діяльністю банків, наслідки економічної кризи останніх років, низька якість кредитного портфелю банків.

Резерви за кредитними операціями у 2016 році збільшилися на 133% у порівнянні з 2012 роком та становили 330328 млн. грн., що пояснюється збільшенням частки проблемних кредитів та зниженням загального рівня кредитоспроможності позичальників, а також підвищенням вимог регулятора.

Проаналізувавши кредитну діяльність банків України, необхідно зазначити основні фактори, що впливали на формування кредитних політик банків в цілому. Серед них можна виділити:

- макроекономічні (загальний стан економіки країни, фінансова політика держави, грошово-кредитна політика центрального банку);
- регіональні і галузеві (стан економіки в регіонах та галузях, що обслуговуються банком, склад клієнтів банку, їх потреба у кредитуванні, наявність банків-конкурентів);
- внутрішньобанківські (величина власних коштів банку, кваліфікація і досвід персоналу, структура пасивів) [6, с. 211].

Аналіз впливу зовнішніх факторів на формування кредитної політики банків України сприяє виявленню слабких сторін у процесах проведення кредитування та розробленню оптимальної стратегії. Він являє собою процес, за допомогою якого розробники кредитної політики досліджують зовнішнє середовище для того, щоб визначити наявні можливості та загрози, що ним генеруються. Для формування кредитної політики банку важливими є не значення цих факторів, а ті можливості, які вони надають для забезпечення реалізації кредитної політики банку, і ті загрози, які містяться в окремих елементах економічної, політичної, правової та соціальної компонент.

Для оцінки впливу зовнішніх факторів на кредитну політику, а саме: на обсяги кредитних портфелів банків України, було досліджено такі незалежні змінні протягом 2005-2016 років: ВВП, рівень інфляції, валютний курс, державний борг, рівень доходів населення, рівень безробіття, облікова ставка, середньозважена ставка за кредитами. За результативну змінну було обрано кредитний портфель банків України.

За результатами кореляційно-регресійного аналізу виявлено, що кредитні портфелі банків України можуть бути залежними від таких факторів як: облікова ставка НБУ, валютний курс та доходи населення. Підтвердженням цього є те, що значення коефіцієнта детермінації становить 0,8386 та розрахований F-критерій Фішера є вищим за його табличне значення.

Протягом останніх років відбувається зміна бізнес-моделей банків, а саме: орієнтації на корпоративний сектор, тому при виборі кредитної політики, визначенні її основних принципів необхідно враховувати вплив зовнішніх факторів на обсяги кредитів як фізичних, так і юридичних осіб.

Оцінивши вплив зовнішніх факторів на частку як кредитів фізичних осіб, так і кредитів юридичних осіб, можна зробити висновок, що поступова зміна бізнес-моделей банків протягом 2005-2017 років пов'язана із зміною зазначених факторів, а саме: облікової ставки, валютного курсу, доходів населення та ВВП України. Оцінивши вплив зовнішніх факторів на кредитну політику було визначено лінійні рівняння регресії (табл. 4).

Таблиця 4.
Результати кореляційно-регресійного аналізу впливу зовнішніх факторів на формування кредитної політики

Результативна ознака	Лінійне рівняння	Основні фактори	Коефіцієнт детермінації
Обсяги кредитних портфелів	$Y = -8,924 + 1,072 * X_1 + 0,0006 * X_2 + 0,993 * X_3$	облікова ставка НБУ, валютний курс – обернений зв'язок, доходи населення – прямий зв'язок	$R^2 = 0,838$
Частка кредитів фізичних осіб у КП	$Y = 46,167 - 4,210 * X_1 - 9,191 * X_2 - 0,209 * X_3$	облікова ставка НБУ, валютний курс – обернений зв'язок, доходи населення – прямий зв'язок	$R^2 = 0,759$
Частка кредитів юридичних осіб у КП	$Y = 48,818 - 0,015 * X_1 + 13,040 * X_2 + 0,617 * X_3$	облікова ставка НБУ, валютний курс – обернений зв'язок, ВВП країни – прямий зв'язок	$R^2 = 0,757$

Отже, зміна частки кредитів фізичних осіб на 75,9% пояснюється зміною обраних факторів, а саме: обліковою ставкою НБУ, валютним курсом та доходами населення, а зміна частки кредитів юридичних осіб на 75,7% пояснюється зміною облікової ставки НБУ, валютного курсу та ВВП країни.

Висновки. Отже, кредитна політика являє собою систему заходів у сфері кредитування клієнтів та визначених механізмів здійснення кредитних операцій у межах загальної стратегії банку. Кредитна політика визначається як можливість оцінити рівень ризику, що може взяти на себе банк при проведенні кредитних операцій, та визначити систему заходів щодо його мінімізації.

Основними пріоритетами при формуванні кредитної політики для банків України повинні бути прибутковість діяльності, надання якісних кредитів та оптимальне збільшення кредитного портфелю. Дотримання зазначених пріоритетів сприяє підвищенню рівня фінансової стабільності банку.

Необхідними умовами для поступового відновлення банківського сектору та відновлення функції кредитування є:

- поступове економічне зростання;
- наявність контрольованої інфляції в країні;
- збереження помірного валютного курсу;
- зниження рівня облікової ставки.

Ефективність роботи банківської установи залежить від оптимізації кредитної політики та мінімізації витрат на обслуговування кредитного портфеля. Заходи щодо вдосконалення формування кредитного портфеля сприятимуть зменшенню проблемних кредитів, визначенню нових перспективних напрямів кредитування.

Література.

1. Андрос С. В. Кредитно-інвестиційна стратегія комерційного банку в умовах нестабільності маркетингової середовища [Текст] / С. В. Андрос // Формування ринкової економіки: збірник наукових праць.– К.: Вид-во КНЕУ, 2011.– С. 441-450.
2. Владичин У. В. Банківське кредитування [Текст]: навч. посіб. / У. В. Владичин.– К.: Вид-во «Атіка», 2008.–355 с.
3. Гребенюк Л. А. Основи формування кредитних стратегій банку [Текст] / Л. А. Гребенюк // Актуальні проблеми економіки: наук. економ. журнал.– 2012.–№2.–С. 208-213.
4. Дзюбановська Н. А. Реалії та перспективи моделювання оптимальної кредитної стратегії банку / Н. А. Дзюбановська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. –Тернопіль: Вид-во ТНЕУ.– 2011.– №4.–С. 20-25.
5. Карбівничий І.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку: автореф. дис. канд. економ. наук: 08.00.08 / І. В. Карбівничий. – Суми: Українська академія банківської справи НБУ, 2011. – 216 с.
6. Панова Г. С. Кредитная политика коммерческого банка [Текст] / Г. С. Панова. – М. : ДИС, 1997. – 356 с.
7. Показники банківської системи України [Електронний ресурс] / Офіційний портал Національного банку України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208.
8. Прокопенко І. Ф., Гопін В. І., Соляр В. В. Основи банківської справи [Текст]: навч. посіб / І. Ф. Прокопенко. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 410 с.

References.

1. Andros S. V. (2011), "Credit and investment strategy of a commercial bank in conditions of unstable marketing environment", *Formuvannia rynkovoї ekonomiky*, pp. 441-450.
2. Vladychin U. V. (2008), *Bankiv's'ke kredytuvannia* [Bank lending], Atika, Kyiv, Ukraine.
3. Grebenyuk L. A. (2012), "Fundamentals of Banking Credit Strategy Formation", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 2, pp. 208-213.
4. Dzyubanovskaya N. A. (2011), "Realities and perpetuates of modeling the bank's optimal banking strategy", *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, vol. 4., pp. 20-25.
5. Karbivnychy V. I. (2011), "Mechanism of formation and realization of the bank's credit policy", Ph.D. Thesis, Global economy, Ukrain's'ka akademiia bankiv's'koi spravy NBU, Sumy, Ukraine.
6. Panova G. S. (1997), *Kredytnaia polityka kommercheskoho banka* [Credit policy of a commercial bank], DIS, Moscow, Russia.
7. The National bank of Ukraine (2017), "Indicators of the banking system of Ukraine for 2012 - 2017", available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208 (Accessed 1 March 2018).
8. Prokopenko I. F., Gopin V. I., Solar V. V. (2005), *Osnovy bankiv's'koi spravy* [Fundamentals of Banking], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2018 р.